

KS. PAWEŁ MAKOSA

PODMIOTOWE UWARUNKOWANIA
POLSKOJĘZYCZNEGO DUSZPASTERSTWA I KATECHEZY
W WIELKIEJ BRYTANII*

INDIVIDUAL CONDITIONS FOR POLISH PASTORAL CARE
AND CATECHESIS IN GREAT BRITAIN

A b s t r a c t. The efficiency of pastoral care on emigration depends on many factors. First of all, it is the right diagnosis of the needs of emigrants. However, an adequate response to these needs depends primarily on the pastors and the opportunities available to them in particular parishes. This article analyzes the identity of Polish emigrants living in Great Britain. It describes Polish priests and Polish parishes in the United Kingdom. The analysis provided addresses the questions of age, education, professional activity, the residence of Poles in the United Kingdom, statistical data on the number of Polish children, and – based on the author's empirical research – reflection on the level of their knowledge of the Polish language. The second part of the article answers the questions of age, seniority, and functions performed by Polish priests working in Great Britain. It gives an initial description of Polish personal parishes, focusing on their size, location and infrastructure. The reflection is the starting point for further analyzes of the pastoral care and catechesis for Polish people in the UK.

Translated by Karolina Jurak

Key words: Polish community in the United Kingdom; pastoral care; catechesis on emigration.

Ks. dr hab. PAWEŁ MAKOSA, prof. KUL – Katedra Teologii Pastoralnej Wydziału Teologii KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-950 Lublin; e-mail: makosa@kul.pl

* Artykuł powstał w ramach projektu badawczego pt. *Edukacja religijna polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*. Projekt finansowany przez Narodowe Centrum Nauki. Numer rejestracyjny projektu: 2016/21/B/HS1/00834.

Burzliwe dzieje Polski i związana z nimi trudna sytuacja ekonomiczna sprawiły, że wielu jej mieszkańców wyjechało z kraju w poszukiwaniu bezpiecznego i dostatniego życia. Począwszy od XIX wieku miliony Polaków osiedliły się w krajach zachodniej Europy i w obu Amerykach. Bez wątpienia jednak największym stymulatorem emigracyjnym okazało się wstąpienie Polski do Unii Europejskiej dokonane 1 maja 2004 roku. Szacuje się, że od tamtego czasu mogło wyjechać z Polski około 2 milionów ludzi, a wśród krajów osiedlenia dominują Wielka Brytania i Niemcy. Szczególnie ten pierwszy kraj doświadczył niezwykle dynamicznego napływu emigrantów z Polski. Według najnowszych danych na Wyspach Brytyjskich przebywa aktualnie około miliona Polaków. Dane – podawane przez Office for National Statistics¹ – mówią, że w 2014 wszystkich Polaków było ok. 853 tys., z czego ok. 93 tys. stanowili już tam urodzeni. Natomiast w 2015 roku na terenie Zjednoczonego Królestwa mieszkało około 916 tys., w tym w Londynie 184 tys., w całej Anglii 783 tys., w Walii 26 tys., w Szkocji 86 tys., a w Irlandii Północnej 21 tys. Według tego samego źródła Polaków urodzonych już w Zjednoczonym Królestwie pod koniec 2015 roku było około 108 tys.²

Fenomen migracji, zwłaszcza na tak dużą skalę, stanowi bez wątpienia ogromne wyzwanie zarówno dla społeczeństwa i państwa polskiego, jak również dla kraju osiedlenia. Także Kościół katolicki starał się zawsze otoczyć migrantów opieką duszpasterską oraz wspierać ich w trudnościach życia na emigracji. W tym celu wielu duszpasterzy opuszczało kraj rodzinny i wyjeżdżało w ślad za swoimi rodakami³. Analogiczna sytuacja zaistniała w odniesieniu do Wielkiej Brytanii, w której osiedliło się wielu Polaków. Polska Misja Katolicka w Anglii i Walii, a także w Szkocji z czasem rozbudowała swoje struktury i zasoby personalne, tak aby sprostać potrzebom duszpasterstwa polskojęzycznego. Trzeba też zaznaczyć, że nie obyło się to bez wielu przeciwności, także ze strony Kościoła lokalnego, który oczekiwał jak najszybszej integracji i włączenia się Polaków w życie miejscowych wspólnot.

Determinacja oraz zaangażowanie polskiego Episkopatu i polskich duszpasterzy doprowadziły do aktualnej sytuacji, gdy w Wielkiej Brytanii pracuje około

¹ Brytyjski Urząd Statystyczny.

² OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS, *Population of the United Kingdom by Country of Birth and Nationality*, London 2016, <http://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/populationoftheunitedkingdomby-countryofbirthandnationality> (dostęp: 27.05.2017).

³ Zob. W. NECEL, *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*, Warszawa 2012, s. 34; T. PUSZCZ, *Troska Kościoła o migrantów i ludzi w drodze*, w: *Sentire cum Societate*, red. W. Necel, Poznań 2007, s. 131-135.

100 polskich księży, a Msze św. w języku polskim sprawowane są w kilkuset miejscowościach⁴. Przykładem może być tutaj sam Londyn, w którym funkcjonuje 13 polskich parafii. Każdy z polskich emigrantów, który chce skorzystać z polskojęzycznego duszpasterstwa, ma zatem taką możliwość.

Sprawowanie liturgii w języku polskim nie jest jednak jedyną formą pracy duszpasterskiej wśród brytyjskiej Polonii. Wiele polskich placówek duszpasterskich prowadzi aktywną działalność formacyjną i charytatywną. W odniesieniu do tej pierwszej warto wskazać na katechezę adresowaną do dzieci, młodzieży i dorosłych. Polskie Misje Katolickie stanowią bowiem podstawowy podmiot, a czasami jedyny, systematycznej formacji katolickiej. Od tej katechezy zależy zatem w dużej mierze religijna przyszłość polskich emigrantów.

Niniejszy artykuł poświęcony jest podmiotowym uwarunkowaniom polskojęzycznego duszpasterstwa i katechezy w Wielkiej Brytanii. Podmiotem tej działalności jest z jednej strony polska społeczność przebywająca w tym kraju, a z drugiej strony polskie duchowieństwo i placówki duszpasterskie, które tę działalność koordynują. Pierwsza część niniejszego artykułu poświęcona zostanie zatem analizie tożsamości polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii, druga natomiast przybliży obraz polskiego duchowieństwa i polskich placówek duszpasterskich funkcjonujących w tym kraju. W celu ukazania wiarygodnego obrazu aktualnej sytuacji odnośnie do duszpasterstwa i katechezy przeprowadzono badania empiryczne wśród polskich księży pracujących na terenie Anglii, Walii oraz Szkocji. Okazją do ich realizacji były doroczne rekolekcje kapłańskie odbywające się w dniach 5-8 września 2016 roku w The Hayes Conference Centre w Sanwick. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety zawierający zarówno pytania zamknięte z zaproponowaną kafeterią odpowiedzi jak i kilka pytań otwartych umożliwiających swobodne wypowiedzi respondentów na temat oceny aktualnej rzeczywistości i postulatów na przyszłość.

Jak to zostało już wyżej stwierdzone, w Anglii i Walii pracuje aktualnie ok. 100 polskich księży, a w Szkocji kilkunastu. Kilku z nich zostało jednak oddelegowanych do prac w administracji, np. w kurii. Realnie zatem w duszpasterstwie pracuje ich ok. 100, przy czym liczba ta ulega niewielkim zmia-

⁴ Przytoczone dane charakteryzują się dość dużą dynamiką, dlatego mogą być niezbyt precyzyjne. Zob. P. MAKOSA, *Wyzwania dla duszpasterstwa emigrantów polskich w Anglii*, w: *Emigracja wyzwaniem duszpasterskim dla Kościoła w Polsce*, red. M. Zajac, Lublin 2008, s. 172.

nom każdego roku⁵. W toku prowadzonych badań empirycznych pozyskano 71 wypełnionych kwestionariuszy, co stanowi około 70% wszystkich księży posługujących w duszpasterstwie polskojęzycznym na terenie Wielkiej Brytanii. Taka próba badawcza jest zatem bardzo miarodajna i upoważnia do prowadzenia pogłębionych analiz i przeprowadzania syntez.

W niniejszym artykule analizie poddane zostaną zasadniczo dwie obszerne kwestie, warunkujące polskie duszpasterstwo i katechezę w Wielkiej Brytanii. Z jednej strony jest nią tożsamość polskich emigrantów przebywających w tym kraju, a z drugiej strony profil polskich duszpasterzy i charakterystyka parafii, w których posługują.

1. TOŻSAMOŚĆ POLSKICH MIGRANTÓW W WIELKIEJ BRYTANII

Podjmując próbę odpowiedzi na pytanie o to kim są współcześni polscy emigranci w Wielkiej Brytanii, warto najpierw wskazać na ich zasadniczo młody wiek. Ocenia się, że emigracja poakcesyjna to najmłodsza polska emigracja w historii. Szczególnie w pierwszych latach po wstąpieniu do Unii Europejskiej Polskę opuszczali ludzie bardzo młodzi, będący w wieku 18-34 lata⁶. Także poziom wykształcenia polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii jest relatywnie wysoki, gdyż ponad połowa posiada wyższe wykształcenie⁷.

Młody wiek, wysokie wykształcenie i zaradność życiowa sprawiły, że Polacy dość łatwo znajdują pracę na terenie Wielkiej Brytanii. Już w 2008 roku odsetek zatrudnionych Polaków wśród mężczyzn wynosił aż 93,7%, a wśród kobiet 78,5%⁸. Problemem jest jednak rodzaj wykonywanej pracy. Tylko niewielka część Polaków podjęła pracę wysoce płatną w służbie zdrowia, jako managerowie czy informatycy. Zdecydowana większość pracuje poniżej swoich kwalifika-

⁵ Zob. POLSKA MISJA KATOLICKA W ANGLII I WALII, *Duszpasterstwo polskie w Anglii i Walii (stan z dnia 15.10.2012)*, Londyn 2012, s. 14; P. MAKOSA, *Catholic sacramental formation for polish children and young people in England and Wales*, „Studia Elckie” 17(2015), nr 1, s. 74.

⁶ M. DUSZCZYK, J. WIŚNIEWSKI, *Analiza społeczno-demograficzna migracji zarobkowej Polaków do państw EOG po 1 maja 2004*, Warszawa 2007, s. 18.

⁷ A. LATOS-NADSTOGA, *Między integracją a segregacją. Studium socjologiczne polskich migrantów w Wielkiej Brytanii na przykładzie Banbury*, Katowice 2013, s. 101, <http://sbc.org.pl/Content/96287/doktorat3445.pdf> (dostęp: 25.05.2017).

⁸ K. KHAN, *Employment of foreign Workers, Male and Female Labour Market Participation*, London 2009, s. 7, www.ons.gov.uk (dostęp: 25.05.2017).

cji⁹. Polacy są najczęściej zatrudniani w różnego rodzaju usługach, np. w restauracjach, hotelarstwie, handlu, a także w przemyśle i rolnictwie¹⁰. Praca poniżej kwalifikacji spowodowana jest jednak nie tylko postępowaniem pracodawców, ale również często niskim poziomem znajomości języka angielskiego czy też brakiem doświadczenia na brytyjskim rynku pracy. Pomimo wskazanych problemów Polacy zasadniczo są zadowoleni z pracy w Wielkiej Brytanii, głównie ze względu na płace kilkukrotnie wyższe niż w Polsce. W zdecydowanej większości ich sytuacja materialna pozwala im na stabilizację i godne życie, a często nawet na pewne oszczędności.

Polscy emigranci, zwłaszcza na początku pobytu, przeżywają jednak wiele problemów związanych z funkcjonowaniem w kraju o innym języku i kulturze. Migracja jest najczęściej przyczyną tzw. dyfuzji kulturowej, czyli wzajemnego przenikania się kultury kraju pochodzenia i kraju osiedlenia. Wielu jednak polskich migrantów odczuwa ją jako traumę, która jest skutkiem oderwania od rodzimego kontekstu kulturowego¹¹. Z tych i innych względów polscy migranci w Wielkiej Brytanii często przeżywają problemy emocjonalne, czują się wyobcowani, samotni i tęsknią za rodziną oraz przyjaciółmi. Część z nich obawia się także o pracę i generalnie o swoją przyszłość. Słaba znajomość języka angielskiego, izolacja, a czasami nawet dyskryminacja ze strony rdzennych mieszkańców dodatkowo potęgują te problemy. Zasadniczo także trudno o pomoc ze strony własnych rodaków, którzy często postrzegani są jako konkurencja na rynku pracy. Polacy na emigracji funkcjonują więc zazwyczaj w niewielkich grupach znajomych. Czasami jednak więzi te są tylko formalne, co potęguje poczucie samotności i wyobcowania. W konsekwencji nie do rzadkości należy nawiązywanie pozamałżeńskich związków partnerskich, nadużywanie alkoholu, sięganie po narkotyki czy uzależnienie od hazardu¹².

Z drugiej strony podtrzymywaniu polskiej tożsamości kulturowej na emigracji służą zdobycze techniki, głównie telewizja, telefon i Internet. Polacy w Wielkiej Brytanii, zwłaszcza pierwsze pokolenie migrantów, ogląda zazwyczaj tylko polską telewizję i czyta polskie strony internetowe. Przy wykorzystaniu najnowszych technik, tj. komunikatorów internetowych, często kontaktują się z rodziną

⁹ M. DUSZCZYK, J. WIŚNIEWSKI, *Analiza społeczno-demograficzna migracji zarobkowej Polaków do państw EOG po 1 maja 2004*, s. 18.

¹⁰ A. LATOS-NADSTOGA, *Między integracją a segregacją*, s. 104.

¹¹ M. BUDNIK, *Uwagi o współczesnej emigracji Polaków (2004-2008)*, „Przegląd Polsko-Polonijny” 3(1)2012, s. 201.

¹² E. DASZKOWSKA, *Emigracja Polaków po 2004 roku i jej skutki*, „Biuletyn OPINIE FAE” 9(2014), s. 9.

i znajomymi w Polsce, niektórzy regularnie odwiedzają Polskę. Dorośli Polacy najczęściej próbują funkcjonować jednocześnie w dwóch środowiskach, kraju pochodzenia i kraju osiedlenia, co przy dzisiejszej technologii, środkach transportu w jakiejś mierze jest możliwe. Większość z nich nie ma rozwiniętej potrzeby asymilacji ze społeczeństwem lokalnym¹³. W odniesieniu do Polaków w Wielkiej Brytanii warto zauważyć, że większość dorosłych posługuje się w rodzinie tylko językiem polskim.

Odmierna sytuacja obserwowana jest w odniesieniu do dzieci i młodzieży, które uczęszczając do anglojęzycznych szkół i mając przyjaciół wśród miejscowych rówieśników poza domem używają języka angielskiego i to on staje się dla nich językiem podstawowym. Języka polskiego używają zasadniczo jedynie w kontakcie z rodzicami i dziadkami. Podczas przeprowadzonych badań wśród polskich księży, pracujących na terenie Wielkiej Brytanii, zadane zostało im pytanie o poziom znajomości języka polskiego przez dzieci i młodzież uczestniczącą w katechezie parafialnej organizowanej przez Polskie Misje Katolickie. Chodziło tu o dzieci przygotowujące się do Pierwszej Komunii Świętej oraz młodzież przygotowującą się do bierzmowania. Dobry poziom znajomości języka polskiego stanowi bowiem podstawowy warunek komunikacji i tym samym skuteczności katechezy. Uzyskane wyniki dotyczące dzieci przedstawia poniższa tabela.

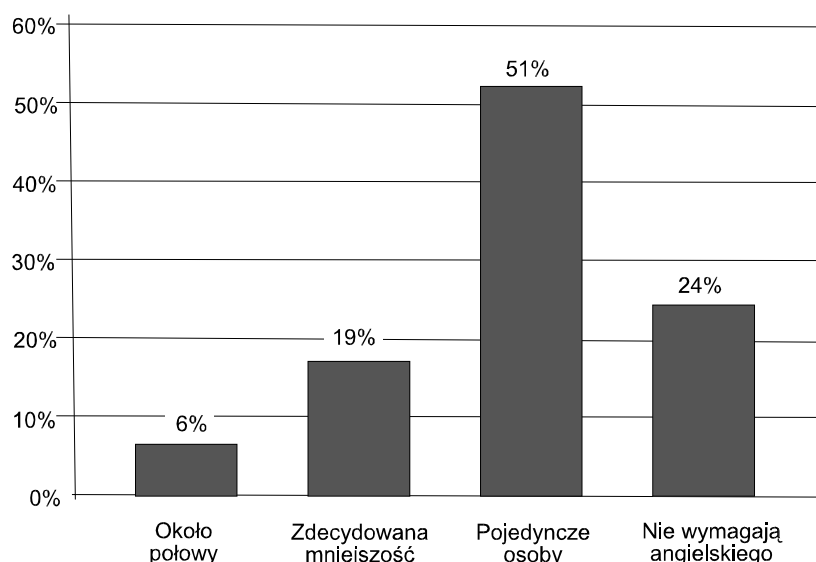
Tabela 1. Poziom znajomości języka polskiego u dzieci polskich emigrantów

Poziom znajomości	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
Mówią, czytają i piszą płynnie po polsku	3	4,2857%
Słabo czytają i piszą, ale rozumieją wszystko i odpowiadają po polsku	59	84,2847%
Nie wszystko rozumieją i niektóre kwestie trzeba wyjaśniać po angielsku	8	11,4286%
Suma	70	100%

Uszczegóławiając powyższą kwestię zadano pytanie o odsetek dzieci, które nie znają w wystarczający sposób języka polskiego i wymagają katechezy w języku angielskim. Uzyskane odpowiedzi ilustruje poniższy diagram.

¹³ R. CEKIERA, *Między lekkością a ciężarem – czyli emigrant jako człowiek pogranicza*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 65(2013), s. 75.

Diagram 1. Odsetek dzieci wymagających katechezy w języku angielskim

Okazuje się zatem, że zdaniem duszpasterzy odsetek dzieci, które nie rozumieją języka polskiego i wymagają w katechezie języka angielskiego nie jest duży. Ponad połowa badanych księży twierdzi, że problem ten dotyczy zaledwie pojedynczych osób, a prawie jedna czwarta, że w ich parafiach zupełnie nie istnieje. Najczęściej zatem polskie dzieci w Wielkiej Brytanii posługują się płynnie językiem polskim, przynajmniej w mowie. Dużo więcej trudności przysparza im pisanie i czytanie w tym języku¹⁴. Nie ma jednak naglącej potrzeby, aby w Polskich Misjach Katolickich prowadzić katechezę w języku angielskim.

Księża zostali zapytani także o to czy liczba dzieci wymagających języka angielskiego zwiększa się w ostatnim czasie. Faktem jest bowiem, że liczba polskich dzieci, urodzonych już w Wielkiej Brytanii, systematycznie się zwiększa. W roku 2011, kiedy przeprowadzono spis ludności, w Anglii i Walii urodziło się 20 500 polskich dzieci. Skutkiem takiej sytuacji demograficznej jest fakt, iż populacja polskich dzieci w wieku do 14 lat, mieszkających

¹⁴ Por. A. KACZMAREK-DAY, *Polish children in Wales: negotiating identities in school, church and neighbourhood*, PhD Thesis, Cardiff University 2013, s. 142.

w Zjednoczonym Królestwie, szacowana jest na ponad 100 tys. Przykładem jest tutaj rok 2012, kiedy ok. 130 tys. dzieci miało narodowość polską¹⁵.

Na pytanie o wzrost liczby dzieci wymagających języka angielskiego twierdząco odpowiedziało 41,18% księży, przy czym zdecydowana większość stwierdziła, że jest on nieznaczny (36,76%). Najczęściej jednak padała odpowiedź, że liczba takich dzieci pozostaje bez zmian (54,41%).

Jeszcze korzystniej sytuacja przedstawia się w odniesieniu do młodzieży, gdyż 53% respondentów uważa, że posługuje się ona biegle językiem polskim zarówno w mowie jak i w piśmie, a tylko 4,5% księży stwierdziło, że niektóre treści katechetyczne są zbyt trudne w języku polskim i trzeba wyjaśniać je po angielsku. Jest to o tyle zrozumiałe, że młodzież przygotowująca się do bierzmowania w większości urodziła się w Polsce i spędziła w niej przynajmniej kilka lat życia. Szczegółowe wyniki badań przedstawia kolejna tabela.

Tabela 2. Poziom znajomości języka polskiego przez młodzież

Poziom znajomości	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
Mówią, czytają i piszą płynnie po polsku	35	53,0303%
Słabo czytają i piszą, ale rozumieją wszystko i odpowiadają po polsku	27	40,9090%
Nie wszystko rozumieją i niektóre kwestie trzeba wyjaśniać po angielsku	3	4,5454%
Trudno powiedzieć	1	1,5151%
Suma	66	100%

Wyniki przeprowadzonych badań dowodzą, że problem zaniku znajomości języka polskiego dotyczy zatem przede wszystkim najmłodszych dzieci, urodzonych w Wielkiej Brytanii i rozpoczynających edukację w szkołach brytyjskich. W odniesieniu do kilkunastoletniej młodzieży problem ten jest marginalny. Warto dodać, że zdaniem 65% polskich księży liczba młodzieży, która wymaga na katechezie języka polskiego, pozostaje bez zmian, a 20% twierdzi, że nieznacznie się zwiększa.

¹⁵ W. DANILEWICZ, *Wybrane cechy i strategie poakcesyjnych migracji z Polski*, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne” 1(2012), s. 44-46.

2. PROFIL POLSKICH KSIĘŻY I POLSKICH PALCÓWEK DUSZPASTERSKICH W WIELKIEJ BRYTANII

Do podstawowych uwarunkowań podmiotowych polskojęzycznego duszpasterstwa i katechezy należy także profil polskich księży i polskich placówek duszpasterskich na Wyspach Brytyjskich. Warto zatem na podstawie przeprowadzonych badań ukazać choćby ogólny obraz polskiego duchowieństwa i przybliżyć uwarunkowania organizacyjne działalności polskich parafii.

Pierwszą kwestią, na którą warto zwrócić uwagę przeprowadzając charakterystykę polskiego duchowieństwa, jest jego kapłański staż, a tym samym wiek życia. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że zdecydowana większość polskich księży w Wielkiej Brytanii, bo aż 56% posiada 20-30-letni staż kapłański, a więc zazwyczaj znajduje się w wieku 45-55 lat. Jednocześnie prawie 17% ogółu badanych stanowią młodzi księża – do 10 lat kapłaństwa. Nieco mniej, bo 14%, to księża starsi wyświęceni ponad 30 lat temu, będący w wieku ok. 60 lat. Tylko dwóch kapłanów jest jeszcze starszych. Wydaje się, że struktura wiekowa polskiego duchowieństwa w Wielkiej Brytanii jest bardzo korzystna. Zdecydowana większość to ludzie w sile wieku, z jednej strony posiadający już duże doświadczenie, a z drugiej strony będący w pełni sił witalnych. Opinię taką umacnia także fakt, iż prawie co piąty polski ksiądz pracujący w Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii oraz w Polskiej Misji Katolickiej w Szkocji, jest bardzo młody. Bez wątpienia dobrze rokuje to na przyszłość polskiego duszpasterstwa emigracyjnego. Warto jednak mieć świadomość, że istnieje także pewna rotacja i niektórzy księża wracają do Polski a zastępują ich inni, zazwyczaj młodszy. Szczegółowe dane na ten temat prezentuje poniższa tabela.

Tabela 3. Staż kapłański

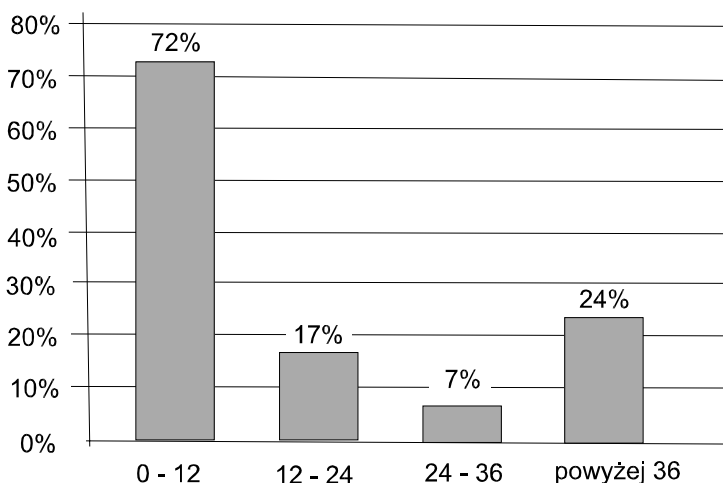
Staż	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
0-10 lat	12	16,90141%
10-20 lat	24	33,80282%
20-30 lat	23	32,39437%
30-40 lat	10	14,08451%
40-50 lat	2	2,8169%
Suma	71	100%

Respondenci zapytani zostali także o długość posługi w Wielkiej Brytanii. Tak jak się można było spodziewać, zdecydowana większość księży rozpoczęła posługę w Wielkiej Brytanii po wejściu Polski do Unii Europejskiej w roku 2004. Deklarację taką złożyło aż 71,83% wszystkich respondentów. Dane te potwierdzają, że wcześniej polskie duszpasterstwo emigracyjne przeżywało kryzys demograficzny¹⁶. Zaledwie 11% badanych księży pracuje na Wyspach Brytyjskich ponad 24 lata. Nie ulega zatem wątpliwości, że duszpasterstwo polskojęzyczne zaczęło się dynamicznie reaktywować wraz z napływem nowej, poakcesyjnej fali polskich emigrantów. Szczegółowe dane na temat stażu pracy polskich duchownych w Wielkiej Brytanii prezentuje kolejna tabela i poniższy diagram:

Tabela 4. Długość posługi w Wielkiej Brytanii

Staż	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
Mniej niż 12 lat (po 2004 r.)	51	71,83091%
12-24 lata	12	16,90141%
24-36 lat	5	7,04225%
Powyżej 36 lat	3	4,22535%
Suma	71	100%

Diagram 2. Staż pracy w Wielkiej Brytanii

¹⁶ S. DRINKWATER, J. EADE, M. GARAPICH, *Poles Apart? EU Enlargement and the Labour Market Outcomes of Immigrants in the United Kingdom*, „International Migration” 47(1)2009, s. 164.

Polskie wspólnoty katolickie w Wielkiej Brytanii funkcjonują na zasadzie parafii personalnych a nie terytorialnych, tak jak to ma miejsce w Polsce¹⁷. Każdy zatem może dowolnie wybrać parafię, do której chce należeć i złożyć deklarację przystąpienia do tej właśnie wspólnoty. Na kolejnym etapie analiz warto zwrócić uwagę na charakter pracy badanych księży. Ważne jest bowiem to czy są oni proboszczami, asystentami (wikariuszami) czy też pełnią jeszcze inną funkcję. Oczywiście jest bowiem, że odpowiedzialność proboszcza jest nieporównywalnie większa niż asystenta. Uzyskane odpowiedzi na to pytanie zawiera poniższa tabela.

Tabela 5. Charakter pracy księdza

Funkcja	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
Proboszcz	58	81,69014%
Asystent	11	15,49296%
Emeryt	1	1,40845%
Inna	1	1,40845%
Suma	71	100%

Uzyskane wyniki dowodzą, że prawie 82% polskich księży w Wielkiej Brytanii jest proboszczami. Uprawnia to do wyciągnięcia kilku wniosków. Po pierwsze, w zdecydowanej większości polskich placówek duszpasterskich posługuje tylko jeden ksiądz – proboszcz, a jedynie w nielicznych parafiach, najczęściej dużych, położonych w dużych aglomeracjach, takich jak np. Londyn, zatrudnieni są także wikariusze. Bez wątplenia sytuacja taka nie pozostaje bez wpływu na jakość duszpasterstwa i katechezy. Jest bowiem rzeczą oczywistą, że jednemu księdzu bardzo trudno jest zorganizować i koordynować różne formy działalności pastoralnej, zwłaszcza wówczas, gdy posługuje jednocześnie w kilku miejscowościach, a takie sytuacje nie należą do rzadkości. Po drugie, fakt, że zdecydowana większość polskich księży w Wielkiej Brytanii jest proboszczami dowodzi, że zostają nimi w dość młodym wieku. Często zdarza się, że już po kilku latach kapłaństwa i krótkim doświadczeniu pracy w warunkach emigracji otrzymują własne placówki. Dokonuje się to zdecydowanie wcześniej niż w Polsce, gdzie w większości diecezji księża

¹⁷ Por. KPK, kan. 518; KONGREGACJA BISKUPÓW, Instrukcja *De pastoralii migratorum cura*, AAS 61(1969), nr 33, 1-2.

zostają proboszczami po około 20 latach kapłaństwa. Okazuje się zatem, że polscy proboszczowie w Wielkiej Brytanii są ludźmi dość młodymi, co należy ocenić bardzo pozytywnie i perspektywicznie. Zasadniczo bowiem młody wiek sprzyja dynamice pracy duszpasterskiej i podejmowaniu nowych inicjatyw.

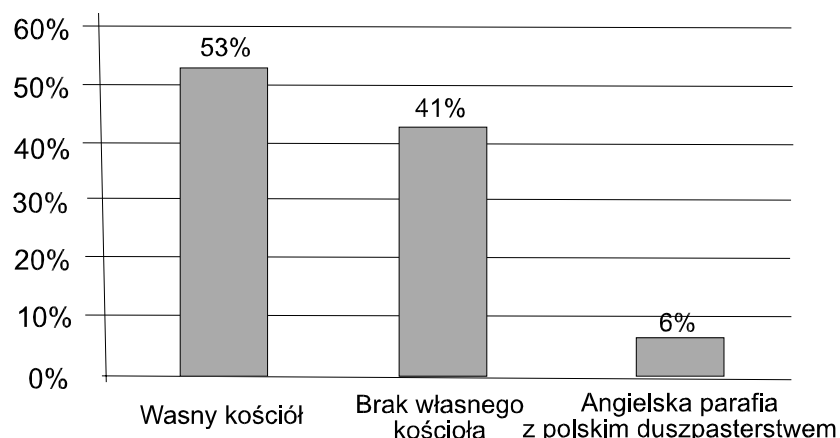
Kolejnym problemem, z którym zmagają się polskie duszpasterstwo na emigracji, są kwestie szeroko pojętej infrastruktury. Chodzi tu głównie o to czy placówka duszpasterska posiada własny kościół i ewentualnie zaplecze umożliwiające np. spotkania formacyjne czy też liturgia sprawowana jest w wynajmowanym kościele. Co prawda instrukcja *De pastoralis migratorum cura* poleca, by parafiom personalnym dla emigrantów „przydzielić kościół lub kaplicę, a także pomieszczenia, w których wszyscy migranci mogliby się spotykać i kultywować swoje tradycje (art. 25-34)”¹⁸, w praktyce jednak bywa bardzo różnie. Nie trzeba wielu analiz, aby dojść do przekonania, że brak własnego kościoła umożliwia tylko namiastkę duszpasterstwa i sprowadza się zasadniczo do sprawowania Mszy św. w niedziele i uroczystości. Aktualną sytuację istniejącą w Wielkiej Brytanii przedstawiają poniższa tabela i diagram.

Tabela 6. Posiadanie własnego kościoła

Stan posiadania	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
Własny kościół z zapleczem	35	50,00%
Własny kościół bez zaplecza	2	2,8571%
Wynajmowany kościół	29	41,42857%
Angielska parafia z polskim duszpasterstwem	4	5,71429%
Suma	70	100%

¹⁸ T. PIERONEK, *Stolica Apostolska wobec migracji i migrantów*, w: *Migracje. Religie i Kościoły wobec migracji i migrantów. Migracje i społeczeństwo*, 14, red. J.E. Zamojski, Warszawa 2009, s. 29.

Diagram 3. Posiadanie własnego kościoła

Uzyskane wyniki dowodzą, że tylko połowa polskich parafii w Wielkiej Brytanii posiada własny kościół, który pozwala na niezależność i dowolne kształtowanie duszpasterstwa, działalności katechetycznej czy charytatywnej. Jest zresztą rzeczą oczywistą, że nieograniczony dostęp do kościoła, bycie w nim gospodarzem jest podstawowym warunkiem funkcjonowania parafii. Niestety ponad 40% Polskich Misji Katolickich zmuszonych jest do wynajmowania kościoła najczęściej od angielskich parafii katolickich. Czasami dochodzi też do zmiany wynajmowanych kościołów, co nie sprzyja stabilności i organizacji duszpasterstwa. Pozornie wydawać by się mogło, że współpraca z parafiami angielskimi prowadzi do współpracy pomiędzy duszpasterstwem emigracyjnym a lokalnym¹⁹. W praktyce jednak okazuje się, że płaszczyzn współpracy jest niewiele. Najczęściej bowiem w takich parafiach funkcjonują równoległe dwie wspólnoty, z których każda koncentruje się na własnych nabożeństwach i własnej działalności. Wspólne inicjatywy należą do rzadkości. Nieco większe szanse na współpracę daje sytuacja, kiedy to duszpasterz parafii angielskiej jednocześnie prowadzi duszpasterstwo adresowane do Polaków. Tego typu placówki nie należą jednak formalnie do Polskiej Misji Katolickiej, co utrudnia koordynację działań.

Kolejną badaną kwestią była lokalizacja parafii. W praktyce pytanie dotyczyło położenia głównego kościoła, bowiem, jak to już było sygnalizowane,

¹⁹ Do takiej współpracy zdecydowanie zachęcają biskupi. Zob. THE CATHOLIC BISHOPS' CONFERENCE OF ENGLAND AND WALES, *Mission of the Church to Migrants in England and Wales*, cz. IV. *Migration in the Context of the Wider Mission of the Church*, London 2008.

bardzo często w ramach jednej parafii polskie duszpasterstwo prowadzone jest w kilku miejscowościach. Uzyskane wyniki pozwalają twierdzić, że polskie parafie w Wielkiej Brytanii funkcjonują przede wszystkim w dużych i średnich miastach. Takich parafii jest łącznie 76%. Zaledwie 16% polskich placówek znajduje się w małych miastach, a na wsi tylko jedna. Takie rozmieszczenie potwierdza dane statystyczne, że Polacy osiedlili się przede wszystkim w środowiskach wielkomiejskich i miejskich, co związane jest z szerszą ofertą na rynku pracy. Pozostaje jednak kwestia dostępności do polskiego duszpasterstwa ludzi pracujących na farmach i mieszkających w małych miejscowościach. Ten problem polscy księża starają się rozwiązać sprawując Mszę św. w kościołach, do których dojeżdżają w niedzielę lub przynajmniej raz na miesiąc. Nie ulega jednak wątpliwości, że polskie duszpasterstwo w Wielkiej Brytanii koncentruje się w środowiskach miejskich. Największe skupiska Polaków, poza Londynem, znajdują się w Manchester, Birmingham, Bradford, Leeds, Wolverhampton, Nottingham, Sheffield, Coventry, Leicester, Swindon, Bristol, Birmingham, Edynburg, Glasgow, Northampton, Derby i Slough²⁰. Szczegółowe wyniki badań przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Lokalizacja polskich parafii

Lokalizacja	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
Duże miasto (pow. 300 tys.)	29	40,8451%
Średnie miasto (pow. 100 tys.)	25	35,2113%
Małe miasto	16	22,5352%
Wieś	1	5,71429%
Suma	71	100%

Jak to zostało już wyżej stwierdzone, polskie parafie działające w ramach Polskiej Misji Katolickiej są parafiami personalnymi a nie terytorialnymi. Oznacza to, że każdy może dowolnie wybrać parafię, do której chce należeć i do niej się zapisać. Najczęściej wybierana jest parafia położona blisko miejsca zamieszkania, ale nie jest to regułą, a w środowiskach wielkomiejskich, takich jak Londyn, gdzie kwestia transportu nie sprawia trudności zdarza się,

²⁰ Zob. MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH, *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012*, Warszawa 2013, <https://www.msz.gov.pl/resource/b8b3993a-2df7-408b-a4c4-20b7ef465d34:JCR>, s. 265 (dostęp: 27.05.2017).

że kryterium wyboru parafii nie jest zupełnie związane z odległością. Liczebność polskich wspólnot w Wielkiej Brytanii przedstawia zamieszczona niżej tabela.

Tabela 8. Liczebność polskich parafii

Liczba osób	Liczba odpowiedzi	Odsetek respondentów
Do 1000	36	56,25%
1000-2000	14	21,875%
2000-3000	5	7,8125%
3000-4000	5	7,8125%
4000-5000	3	4,6875%
Powyżej 5000	1	1,5625%
Suma	64	100%

Uzyskane wyniki badań dowodzą, że większość polskich parafii (56%) w Wielkiej Brytanii obejmuje opieką duszpasterską nie więcej niż 1000 osób. Chodzi tu jednak o liczbę formalnie zapisanych parafian, a więc liczba realnie i systematycznie uczestniczących w życiu wspólnoty jest zdecydowanie mniejsza. Dane takie potwierdzają informacje z innych źródeł, że odsetek Polaków, korzystających z polskojęzycznego duszpasterstwa w Wielkiej Brytanii, wnosi około 10%²¹, choć istnieją także opinie, że odsetek ten oscyluje wokół 30%²². Według danych Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii tzw. *dominantes*, którzy w każdą niedzielę uczestniczą we Mszy świętej, jest około 45 tys.²³ Z kolei z badań własnych przeprowadzonych wśród proboszczów 58 polskich parafii w Wielkiej Brytanii wynika, że łącznie obejmują oni posługę duszpasterską około 95 tysięcy Polaków. Wielu z nich stwierdza także, że spośród osób formalnie zapisanych do parafii regularnie praktykuje około 25%.

Bez wątpienia z jednej strony Kościół, a zwłaszcza polskojęzyczne duszpasterstwo, jest dla polskich emigrantów bardzo ważną instytucją pomagającą

²¹ P. MAKOSA, *Wyzwania dla duszpasterstwa emigrantów polskich w Anglii*, s. 172.

²² Zob. J. FOMINA, *Światy równoległe – wizerunek własny Polaków w Wielkiej Brytanii*, Warszawa 2009, s. 17.

²³ R. ZAPĄŁOWSKI, *Świąteczna gorączka wiary*, „Cooltura” [Londyn] 2012, http://www.elo-ndyn.co.uk/newsy_wpis_16536 (dostęp: 27.05.2017).

zachować i wzmacniać nie tylko tożsamość religijną, ale także patriotyczną²⁴. Z drugiej jednak strony wielu polskich emigrantów nie czuje potrzeby przynależności do tego typu wspólnot religijno-patriotycznych. Sytuacja taka stanowi poważne wyzwanie dla Kościoła, aby dotrzeć do takich ludzi i zaprosić ich do współuczestnictwa.

*

Skuteczność duszpasterstwa w warunkach emigracji zależy od bardzo wielu czynników. Nie zapominając o fundamentalnym znaczeniu łaski Bożej, bez wątpienia należy do nich właściwe rozpoznanie tożsamości emigrantów, zdiagnozowanie ich potrzeb i wyjście im naprzeciw. Z drugiej strony adekwatna odpowiedź na te potrzeby zależy przede wszystkim od duszpasterzy i możliwości istniejących w poszczególnych placówkach. W niniejszym artykule, w celu ustalenia podstawowych uwarunkowań polskojęzycznego duszpasterstwa i katechezy w Wielkiej Brytanii, przeprowadzono analizę tożsamości współczesnych polskich emigrantów oraz przedstawiono profil polskich duszpasterzy i polskich placówek funkcjonujących w tym kraju. W toku analiz udzielono odpowiedzi na pytania o wiek, wykształcenie, aktywność zawodową, miejsce zamieszkania Polonii na Wyspach Brytyjskich, przedstawiono dane statystyczne dotyczące liczebności polskich dzieci, a także – na podstawie własnych badań empirycznych – podjęto refleksję nad poziomem znajomości przez nie języka polskiego. W drugiej części artykułu udzielono odpowiedzi na pytania o wiek, staż pracy, pełnione funkcje przez polskich księży pracujących w Wielkiej Brytanii. Przeprowadzono także wstępną charakterystykę polskich parafii personalnych, koncentrując się na ich liczebności, lokalizacji czy infrastrukturze. Przeprowadzona refleksja stanie się punktem wyjścia do dalszych analiz duszpasterstwa i katechezy polonijnej w Wielkiej Brytanii.

²⁴ M. LISAK, *Religijność a tożsamość narodowa. Polscy katolicy na emigracji w Irlandii i Wielkiej Brytanii*, „Teologia Praktyczna” 10(2009), s. 21 (15-30).

BIBLIOGRAFIA

- BUDNIK M., Uwagi o współczesnej emigracji Polaków (2004-2008), „Przegląd Polsko-Polonijny” 3(1)2012, s. 199-216.
- CEKIERA R., Między lekkością a ciężarem – czyli emigrant jako człowiek pogranicza, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 65(2013), s. 71-85.
- DANILEWICZ W., Wybrane cechy i strategie poakcesyjnych migracji z Polski, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne” 1(2012), s. 33-49.
- DASZKOWSKA E., Emigracja Polaków po 2004 roku i jej skutki, „Biuletyn OPINIE FAE” 9(2014).
- DRINKWATER S., EADE J., GARAPICH M., Poles Apart? EU Enlargement and the Labour Market Outcomes of Immigrants in the United Kingdom, „International Migration” 47(1)2009, s. 161-190.
- DUSZCZYK M., WIŚNIEWSKI J., Analiza społeczno-demograficzna migracji zarobkowej Polaków do państw EOG po 1 maja 2004, Warszawa 2007.
- FOMINA J., Światy równoległe – wizerunek własny Polaków w Wielkiej Brytanii, Warszawa 2009.
- KACZMAREK-DAY A., Polish children in Wales: negotiating identities in school, church and neighbourhood, PhD Thesis, Cardiff University 2013.
- KHAN K., Employment of foreign Workers, Male and Female Labour Market Participation, London 2009.
- KONGREGACJA BISKUPÓW, Instrukcja *De pastorali migratorum cura*, AAS 61(1969).
- LATOS-NADSTOGA A., Między integracją a segregacją. Studium socjologiczne polskich migrantów w Wielkiej Brytanii na przykładzie Banbury, Katowice 2013.
- LISAK M., Religijność a tożsamość narodowa. Polscy katolicy na emigracji w Irlandii i Wielkiej Brytanii, „Teologia Praktyczna” 10(2009), s. 15-30.
- MAKOSA P., Catholic sacramental formation for polish children and young people in England and Wales, „Studia Elckie” 17(2015), nr 1, s. 73-90.
- MAKOSA P., Wyzwania dla duszpasterstwa emigrantów polskich w Anglii, w: Emigracja wyzwaniem duszpasterskim dla Kościoła w Polsce, red. M. Zając, Lublin 2008, s. 171-172.
- MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH, Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012. Warszawa 2013.
- NECEL W., Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa, Warszawa 2012.
- OFFICE FOR NATIONAL STATISTICS, Population of the United Kingdom by Country of Birth and Nationality, London 2016.
- PIERONEK T., Stolica Apostolska wobec migracji i migrantów, w: Migracje. Religie i Kościoły wobec migracji i migrantów. Migracje i społeczeństwo, 14, red. J.E. Zamojski, Warszawa 2009, s. 20-31.
- POLSKA MISJA KATOLICKA W ANGLII I WALII, Duszpasterstwo polskie w Anglii i Walii, Londyn 2012.
- PUSZCZ T., Troska Kościoła o migrantów i ludzi w drodze, w: *Sentire cum Societate*, red. W. Necel, Poznań 2007, s. 125-172.
- THE CATHOLIC BISHOPS' CONFERENCE OF ENGLAND AND WALES, Mission of the Church to Migrants in England and Wales, cz. IV. Migration in the Context of the Wider Mission of the Church. London 2008.
- ZAPAŁOWSKI R., Święteczna gorączka wiary, „Cooltura” [Londyn] 2012.

PODMIOTOWE UWARUNKOWANIA POLSKOJĘZYCZNEGO DUSZPASTERSTWA
I KATECHEZY W WIELKIEJ BRYTANII

S t r e s z c z e n i e

Skuteczność duszpasterstwa w warunkach emigracji zależy od bardzo wielu czynników. Należy do nich przede wszystkim właściwe zdiagnozowanie potrzeb emigrantów. Z drugiej strony adekwatna odpowiedź na te potrzeby zależy przede wszystkim od duszpasterzy i możliwości istniejących w poszczególnych placówkach. W niniejszym artykule przeprowadzono analizę tożsamości polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii oraz przedstawiono profil polskich duszpasterzy i polskich placówek funkcjonujących w tym kraju. W toku analiz udzielono odpowiedzi na pytania o wiek, wykształcenie, aktywność zawodową, miejsce zamieszkania Polaków na Wyspach Brytyjskich, przedstawiono dane statystyczne dotyczące liczebności polskich dzieci, a także – na podstawie własnych badań empirycznych – podjęto refleksję nad poziomem znajomości przez nie języka polskiego. W drugiej części artykułu udzielono odpowiedzi na pytania o wiek, staż pracy, pełnione funkcje przez polskich księży pracujących w Wielkiej Brytanii. Dokonano także wstępnej charakterystyki polskich parafii personalnych, koncentrując się na ich liczebności, lokalizacji czy infrastrukturze. Przeprowadzona refleksja stanie się punktem wyjścia do dalszych analiz duszpasterstwa i katechezy polonijnej w Wielkiej Brytanii.

Słowa kluczowe: Polonia w Wielkiej Brytanii; duszpasterstwo emigracyjne; katecheza w warunkach emigracji.